

DIMENSIUNI ACTULE ALE DREPTURILOR SUBIECTIVE PĂRINTEȘTI

ACTUAL DIMENSIONS OF SUBJECTIVE PARENTAL RIGHTS

Andriana CEBOTARI,
Lector universitar, Departamentul drept privat
Facultatea drept, Universitatea de Stat din Moldova
(cebandri@yahoo.com)

Rezumat: Drepturile subiective părintești sunt definite ca drepturile prin exercitarea cărora, în cadrul unei relații dintre părinte și copil, o persoană urmărește constituirea unei descendențe biologice, culturale și patrimoniale, după caz, cât și inițierea și păstrarea relațiilor familiale ori a celor asimilate acestora, între cel care acordă îngrijirea și cel care o primește.

Drepturile părintești reprezintă o instituție juridică veche, care, de rând cu celelalte instituții ale dreptului, a fost supusă modificărilor pe parcursul evoluției sociale. Relațiile sociale privitoare la familie și la raporturile dintre membrii acesteia, în special în ceea ce ține de relațiile dintre părinte și copil, au un puternic fundament natural, însă odată cu evoluția socială, drepturile părintești au suferit transformări importante.

Dacă anterior legătura dintre părinte și copil avea o accepțiune de origine pur firească, la moment raportul de maternitate și paternitate poate fi creat, modificat sau chiar negociat, ceea ce, în mod logic, atrage preocuparea legiuitorului de a institui reguli referitoare la relația dintre părinți și copiii, în vederea socializării dezirabile a celor din urmă, cu racordarea la noile realități socio-economice și culturale. Nu putem omite că potrivit standardelor internaționale, statul urmează să întreprindă toate măsurile pentru a asigura interesul superior al copilului, astfel încât se impune necesitatea păstrării unui echilibru între acest interes superior al copilului și asigurarea drepturilor subiective părintești, ca drept fundamental uman.

În articolul nominalizat, vom încerca să abordăm conținutul drepturilor subiective părintești în accepțiunea clasică a acestora, dar cu ralierea la noile existențe obiective impuse de realitatea curentă.

Cuvinte-cheie: drept subiectiv părintesc, obligație, familie, copil, educație, filiație.

Summary: The subjective parental rights are defined as the rights that are exerted in the framework of a relationship between parents and child, where a person follows the purpose to constitute a biological, cultural and patrimonial descent, and also origination and keeping of family relationships or those

assimilated to them between the person who offers the care and the person who receives it.

The parental rights represent an old institution that was supposed to modifications through history and social evolution, like all the institutions of law. The social relationships regarding family and their members (especially referring to children and parents) have a strong ground, but because of social progress, the parental rights supported significant changes.

If previously the bound between parent and child had a pure natural concept, nowadays maternity and paternity can be created, modified or even negotiated, that logically, provokes the interest of the law-maker to institute rules regarding the relationship between parents and children, with the goal of socialization, connected to new social, economical and cultural realities. We can't ignore that according to international standards, the state has to undertake all the measures to assure the superior interest of the child, so there is the necessity to keep a balance between this interest and ensuring the subjective parental rights, as a basic human right.

In the nominee article, we will strive to approach the classical acceptance of the subjective parental rights, but rallying to the new objective existences imposed by the current reality.

Key-words: *subjective parental right, obligation, child, family, education, lineage.*

În societatea actuală există o mulțime de comunități, care sunt unite prin criterii de diferit ordin: gen de activitate, interes politic, opinie religioasă, mod de viață și multe altele; totuși în orice societate există instituția de care este legată viața fiecărei persoane – familia, care este cea mai răspândită formă de organizare socială. Familia, ca fenomen complex socio-cultural, are o unicitate specifică de a focusa în sine aproape toate aspectele activității umane și ajunge la toate nivelurile de practică socială: de la cea individuală la cea general-istorică, de la materială – la cea spirituală [1].

Relațiile sociale privitoare la familie și la raporturile dintre membrii acesteia au un puternic fundament natural, inclusiv în lumea animală, or, orice ființă cu instinct social structurează raporturile dintre membrii grupului și cele dintre diferitele grupuri, cu regularitate, într-o formă ierarhică. Scopul organizării îl reprezintă creșterea și îngrijirea descendenților, iar omul păstrează această determinare naturală. Astfel, începând cu cele mai vechi norme, se remarcă preocuparea legiuitorului de a institui reguli referitoare la relația dintre părinți și copiii, în vederea socializării dezirabile a celor din urmă.

De-a lungul timpului, relația dintre părinți și copii a fost ierarhică, părinții având un drept de dispoziție în ceea ce îi privește pe copii. Fundamentul acestui drept de dispoziție îl reprezintă lipsa capacității de exercițiu a copiilor. Întinderea

acestui drept a variat de-a lungul vremii, de la un absolutism parental la forma actuală, iar odată cu evoluția socială, drepturile părintești au suferit transformări importante [2]. Dacă în epoca de început aceste drepturi erau absolute, pe măsură ce societatea a avansat, influența părinților s-a diluat, în lumina reglementărilor internaționale în materie, care promovează interesul superior al copilului în orice situație.

Fiind inițial considerată ca o poziție dată de natură, la momentul actual paternitatea sau maternitatea poate fi creată, variată sau negociată [3], dreptul de a fi recunoscut ca părinte și de a exercita drepturile conexe crescând simțitor ca dimensiune a drepturilor omului.

Ideea că copiii ar putea avea drepturi și că aceste drepturi ar putea fi substanțial diferite de cele ale adulților, este relativ recent apărută în gândirea și practica socio-juridică. Reglementări explicite cu privire la copil și la drepturile sale au apărut ca urmare a creșterii gradului de înțelegere a nevoilor sociologice și psihologice, precum și reglementări cu privire la obligația pozitivă a statului de a interveni sub diferite forme, în anumite circumstanțe.

În zilele noastre, a câștigat definitiv ideea că relația părinte-copil implică nu doar drepturi, ci și obligații; și mai mult, elementul de importanță primordială îl reprezintă protecția minorilor. Legislația modernă, contrar celei existente pe parcursul veacurilor, a pus accentul pe obligațiile, și nu pe drepturile părinților, astfel încât statul tinde să instituie un control tot mai sever asupra modului în care se exercită drepturile părintești și să aplice sancțiuni pentru părinții care nu-și îndeplinesc corespunzător obligațiile față de copii.

Pe de altă parte, unii autori consideră că dreptul părinților la copii nu beneficiază de aceeași atenție ca dreptul copiilor la părinți [4], categoria de drepturi părintești fiind destul de rar explicate clar și limpede în legislație. Se consideră ca fiind o sarcină primordială a legiuitorului realizarea interesului superior al copilului, care este, în primul rând, manifestat prin dreptul necondiționat de a avea părinți și de a comunica cu aceștia, prin urmare, un interes aparte în reprezintă poziția juridică a părintelui și ansamblul de drepturi și responsabilități de care dispune acesta. Atât sub aspect teoretic, cât și sub aspect practic, se atestă o multitudine de ambiguități referitor la categoria de drepturi nominalizate, problemă ce este amplificată de evoluția dinamică a transformărilor sociale și progresul tehnologic.

Menționăm că dreptul părintesc este, în primul rând, un drept natural, adică este înăscut și inalienabil, pe care fiecare individ îl posedă prin natura sa, fără a avea nevoie să îl dețină printr-un act și fără să poată să îl înstrăineze, în timp ce guvernării trebuie să le respecte și să le facă respectate. Totodată, dreptul părintesc este unul subiectiv, ceea ce semnifică că este un drept care nu se datorează nici unei autorități umane, este superior drepturilor (pozitive) stabilite de oameni și care le legitimează pe acestea [5].

În această ordine de idei, dreptul subiectiv părintesc are caracter absolut, deoarece părintele poate avea o anumită conduită, fără a avea nevoie de concursul altor persoane pentru a-l exercita, or, acest drept este unul opozabil tuturor (*erga omnes*), unii autori susținând că dreptul absolut nu întemeiază raporturi juridice, ci instalează doar o stare latentă de a „putea” din punct de vedere juridic și de „a trebui” [6]. Totodată, se consideră că în raporturile juridice de dreptul familiei, relațiile personale joacă un rol diriguitor, iar interesele materiale joacă un rol secundar; mai mult decât atât, drepturile patrimoniale care apar sunt în strictă dependență de cele personale și sunt influențate de cele din urmă.

Drepturile părintești se extind ocazional și asupra patrimoniului copilului, atunci când se întâmplă ca aceștia să posede bunuri personale. Drepturile părintești privind bunurile copilului sau latura patrimonială privește raporturile de drept civil și se poate referi la administrarea bunurilor minorului, reprezentarea legală a minorului sub 14 ani în actele juridice civile și încuviințarea actelor juridice civile ale minorului de 14 ani. Totuși, ținând cont de caracterul legăturii naturale dintre părinte și copil, de fundamentul biologic al acestei relații, este indubitabil că în accepțiunea lor clasică, drepturile subiective părintești sunt nepatrimoniale, adică nu au conținut economic, nu sunt evaluabile în bani, nu sunt cesibile altor persoane prin acte juridice și nu pot fi transmise pe calea moștenirii [7].

Baza biologică a grupului părintesc este una din cheile regimului în care se încadrează, fapt ce generează mai multe caracteristici. În primul rând, persistă o legătură implacabilă de sânge, cea care explică că chiar în caz de separare sau ruptură, dreptul părintesc se agață de această ruptură. Or, există abandon de copii, refuzul de a lua copilul, însă nu există divorț între părinți și copiii [8], căci diferența specifică între legătura de filiație și cea conjugală este indisolubilitatea legăturii de sânge.

Unicitatea acestor relații determină trăsături caracteristice și inconfundabile ale drepturilor părintești, astfel în Codul familiei fiind foarte frecventă coincidența semantică dintre drepturi și obligații – spre exemplu, art. 60 al Codului familiei [8] indică că „părinții *au dreptul și sunt obligați* să-și educe copiii conform propriilor convingeri, indiferent de faptul dacă locuiesc împreună sau separat”. De acest model de „drept-obligație” sunt legate mai multe probleme teoretice și practice, deoarece drepturile reprezintă o categorie antagonistă obligațiilor, ele se exclud reciproc și combinația acestora devalorizează sensul categoriilor nominalizate.

În acest sens, prin prisma abuzului de drept, nu este cert când în prezența modelului „drept-obligație” se realizează un drept și se cauzează un prejudiciu, sau când nu se execută o obligație. În știința dreptului familiei s-au expus poziții care explică într-o oarecare măsură cauzele apariției construcției „drept-obligație” și inevitabilitatea existenței acestora în reglementarea raporturilor juridice de dreptul familiei [9]. Argumentul esențial este necesitatea de a reglementa în mod imperativ relații sociale de o semnificație primordială pentru stat și comunitate și de a stabili

obligațiile de a realiza unele drepturi părintești. Astfel, se atestă situația când dreptul părintelui de a-și educa copilul este extirpat, devine declarativ și formal, prevalând anume *obligația* de a educa.

Uneori o asemenea situație este justificată prin faptul că dreptul de a educa aparține părinților nu vizavi de copil, ci unul față de celălalt (și față de terțe persoane), iar obligația de a educa se manifestă față de descendent, fiind corelativă cu dreptul copilului de a fi educat în familie. Această explicație este puțin mai determinată, însă la moment nu corespunde interpretării literare a Codului familiei, care nu indică destinatarul drepturilor și obligațiilor părintești și nu face diferențieri corespunzătoare în reglementare.

Carența normelor legale actuale de dreptul familiei referitor la legătura de filiație consistă în declararea, dar nu și garantarea unor posibilități și lipsa de control asupra unor îndatoriri. În mare parte, aceasta se datorează sintagmei „drept-obligație”, însă în principal aceasta rezultă din tendința de a include în sfera de reglementare juridică a relațiilor, care după natura lor, nu sunt pasibile de formalizare și influență din exterior, cum ar fi relațiile ce țin de educația copiilor. Înrădăcinând obligația de a educa în mod corespunzător copilul, legiuitorul își asumă o sarcină foarte complicată, de a determina dacă părinții fac tot posibilul pentru a asigura necesitățile standarde ale copilului. Subliniem că educația este un proces complicat, legat de multe împrejurări cu caracter obiectiv și subiectiv, conținutul acestui proces fiind multilateral și nedeterminat, în timp ce formularea unei obligații juridice solicită formalitate maximă și certitudine, or, o obligație incertă e mai rea decât lipsa acesteia.

Este binecunoscut că nu se poate cere rezultatul educației sau atragerea la răspundere pentru lipsa de educația, or, rezultatul acestui proces nu depinde numai de educator, ci și de persoana educată, de mediul în care crește acesta, de terțele persoane cu care comunică copilul, de anumite întâmplări care pot surveni în viața acestuia. Astfel, educația este similară unei prestații aleatorii în dreptul civil, de aceea poate fi controlat însuși procesul de educație (și asta sub aspect pur formal), nu și efectul acestuia.

Din aceste considerente, unii autori [10] consideră că urmează ca drepturile și obligațiile părintești să fie separate, pentru a nu admite eventualitatea survenirii unui abuz de drept. Astfel, se propune de a clasifica în obligații îndatorirea de a întreține copilul, de a asigura acestuia condițiile necesare pentru dezvoltarea corespunzătoare vârstei, de a avea grijă de sănătatea copilului, de a proteja interesele acestuia în organele de stat și alte instituții sau persoane, a asigura posibilitatea copilului de a comunica cu rudele, dacă aceasta nu vine în contradicție cu interesele copilului.

În categoria de drepturi subiective părintești, se propune a include posibilitatea părintelui de a comunica cu copilul său (deoarece nimeni nu poate obliga părintele să comunice cu copilul său împotriva voinței sale), dreptul de a

obține de la oricare organe, instituții sau persoane informația despre copil, dreptul de a alege forma de învățământ a copilului și instituțiile de instruire, ținând cont de opinia și interesul copilului.

Pe de altă parte, unii doctrinari sunt de opinia că în raporturile juridice dintre copii și părinți, drepturile și obligațiile se contopesc, existența dreptului părintesc fiind imposibilă fără existența obligației corelative părintești, deoarece dreptul este asigurat de realizarea obligației [11].

Nu putem omite în acest context că drepturile părintești nu au fost definite nici de legiuitor și nici de doctrină, din pricina sferei largi și neuniforme a acestor noțiuni, fiind enumerate de doctrinari în mod limitativ, incomplet, și sunt în strânsă legătură cu obligațiile părintești de ocrotire a copilului, indiferent de opinia precum că drepturile și obligațiile părintești urmează a fi privite separat.

În literatura de specialitate se indică doar principiile în baza cărora urmează să fie realizate drepturile părintești: 1) părinții trebuie să-și exercite drepturile și să-și îndeplinească obligațiile lor părintești numai în interesul copilului. Conceptul de „interes al copilului” include un interes superior public, căci părinții sunt obligați să crească copilul, îngrijind de sănătatea și dezvoltarea lui fizică, de educația, instruirea și pregătirea profesională a acestuia, în conformitate cu capacitățile copilului și posibilitățile părinților; 2) exercitarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor părintești se fac sub îndrumarea și controlul efectiv și continuu al autorității tutelare. Aceasta urmărește scopul asigurării unei ocrotiri mai depline a minorului; 3) independența patrimonială în raporturile dintre părinți și copiii lor minori. În sensul că părinții nu au nici un drept asupra bunurilor copiilor și nici aceștia asupra bunurilor părinților, în afară de dreptul la moștenire și întreținere; 4) conținutul ocrotirii părintești nu diferă: cum copilul este din căsătorie, din afara căsătoriei sau din adopție. Acest principiu este o consecință, pe de o parte, a asimilării depline a situației legale a copilului din afara căsătoriei cu cel din căsătorie și, pe de altă parte, a faptului că drepturile și obligațiile părintești trec, prin adopție, asupra adoptatorului; 5) egalitatea părinților privitor la drepturile și obligațiile față de copilul minor, care este un aspect al egalității în drepturi dintre femeie și bărbat [12].

Lipsa unei noțiuni concrete referitoare la „drepturile părintești” și a unei determinări a acestora duce la divergențe de opinii, după cum am exemplificat supra, motiv pentru care ar fi binevenit ca drepturile subiective părintești să fie definite de legislație, ca un complex de drepturi și obligații cu caracter nepatrimonial și patrimonial, care aparține părinților în temeiul provenienței copilului, atestate în mod legal [13]. În accepțiunea cercetătorilor români, drepturile subiective părintești urmează a fi definite ca „fiind drepturile prin exercitarea cărora, în cadrul puterii părintești, o persoană sau o instituție urmărește constituirea unei descendențe biologice, culturale și patrimoniale, după caz, cât și

inițierea și păstrarea relațiilor familiale ori a celor asimilate acestora, între cel care acordă îngrijirea și cel care o primește”.

Drepturile părintești, în accepțiunea actuală a acestora, pe lângă faptul că sunt de obicei tratate ca fiind corelative obligațiilor părintești, au și alte particularități specifice:

- sunt determinate în timp, deoarece aparțin părinților până la atingerea majoratului de către copil (sau odată cu dobândirea capacității de exercițiu depline în legătură cu emancipare; totodată, dacă o persoană care a depășit vârsta de 18 ani este declarată incapabilă, în privința acesteia se instituie tutela, însă raporturile dintre tutore și persoana tutelată sunt distincte celor stabilite între părinte și copil);

- în realizarea acestor drepturi se combină interesele părinților și copiilor, deoarece relațiile dintre acești subiecți au mai mult un caracter firesc și moral, decât juridic, la forța coercitivă a dreptului recurgându-se doar în cazul încălcării drepturilor părinților sau copiilor;

- după cum am menționat mai sus, drepturile părintești sunt concomitent și obligații, părinții nu pot renunța la drepturile lor subiective părintești, însă în mod forțat părinții pot fi obligați să-și îndeplinească obligația de întreținere a copilului, iar în cazul în care nu sunt realizate drepturile nepatrimoniale, poate surveni sancțiunea decăderii din drepturi părintești;

- drepturile părintești aparțin în egală măsură ambilor părinți, art. 16 al Codului familiei consfințind principiul egalității soților, iar art. 62 al aceluiași act normativ indicând că „toate problemele privind educația și instruirea copilului se soluționează de către părinți de comun acord, ținându-se cont de interesele și de părerea copilului”. Acest principiu este definit și în Convenția cu privire la drepturile copilului [14], care în art. 18 consacră ideea potrivit căreia „statele părți vor depune eforturi pentru asigurarea recunoașterii principiului potrivit căruia ambii părinți au responsabilități comune pentru creșterea și dezvoltarea copilului. Părinții sau, după caz, reprezentanții săi legali sunt principalii responsabili de creșterea și dezvoltarea copilului. Aceștia trebuie să acționeze, în primul rând, în interesul suprem al copilului”. Este plauzibil de subliniat în acest context că în unele legislații străine, în cazul în care paternitatea este stabilită pe cale judiciară, aceștia au doar careva obligații, de natură pecuniară, față de copil [15].

Generalizând cele expuse supra, drepturile subiective părintești nu pot fi privite strict prin prisma noțiunii de „drept” sau prin prisma noțiunii de „obligație”, dat fiind faptul că esența lor este determinată de asemenea caracteristici ca limitare în timp, inalienabilitate, existența izvoarelor private și publice, apartenența copilului în egală măsură ambilor părinți, contopirea interesului părinților și copilului.

Drepturile părintești, ca și alte drepturi naturale subiective, din punct de vedere juridic apar din momentul apariției subiectului de drept, adică este inalienabil din momentul nașterii. Posibilitatea de a le realiza este condiționată de

atingerea unei realizări fiziologice, care asigură capacitatea de reproducere. În acest sens, se consemnează că drepturile părintești nu depind de capacitatea de exercițiu, or, înfăptuirea acestora nu poate fi limitată de premise formale sau non-formale.

Ca orice drept subiectiv, dreptul părintesc oferă posibilitatea unui individ concret de a-și realiza dreptul conform propriei convingeri, în limitele și formele prevăzute de legislație. Existența unor asemenea limite predetermină noțiunea de responsabilitate părintească, de luare a copilului fără decădere din drepturi părintești și de decădere din drepturi părintești.

În art. 48 al. (2) al Legii Supreme a Republicii Moldova se regăsește consfințit dreptul femeii și bărbatului la o căsătorie liber consimțită, fiind accentuat și dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor. Totodată, nu se menționează nimic despre dreptul persoanei la maternitate și paternitate, deși, fără îndoială, acesta este unul constituțional.

Dreptul de a fi părinte este unul fundamental în ansamblul drepturilor subiective părintești. Reiterăm că din punct de vedere juridic, acest drept apare odată cu nașterea persoanei. Dreptul național și cel internațional înzestrează copilul cu capacitate de folosință tot din acest moment, însă deoarece raporturile juridice părintești nu pot exista fără a avea obiect, dreptul de maternitate și paternitate poate fi privit ca o unitate formată din două elemente: dreptul de *a deveni părinte* (drepturi reproductive) și dreptul de *a fi părinte* (drepturi părintești), a doua categorie izvorând din prima și fiind determinată de realizarea celei dintâi.

Menționăm că doctrina se limitează la drepturile părintești enunțate de Codul familiei și legislația subsecventă, ignorând drepturile reproductive, ca drepturi părintești viitoare. Acestea sunt exercitate în interesul copilului, deoarece viitorii părinți alocă, prin intermediul drepturilor reproductive, resursele materiale și de afectivitate astfel încât viitorii copii să beneficieze de condițiile optime pe care li le pot oferi. Drepturile reproductive au suferit transformări dramatice în perioada postbelică, datorită progresului tehnologiei medicale. Apariția și folosirea pe scară largă a mijloacelor contraceptive a permis femeilor și, implicit, cuplurilor, să dispună asupra momentului și frecvenței concepției copiilor.

Mijloacele avortive permit existența dreptului de a dispune asupra faptului nașterii copiilor. Aceste două drepturi au fost percepute exclusiv ca drepturi negative, respectiv drepturi prin care pot fi împiedicate apariția și ducerea la termen a sarcinilor nedorite. Progresele medicale au dezvoltat și drepturi pozitive în aceste categorii de drepturi, cum sunt dreptul de a decide conceperea asistată, inclusiv selecția embrionilor, și dreptul de a permite intervenții medicale intrauterine.

Prin urmare, dreptul de a decide asupra concepției copiilor are, deci, două ramuri: drepturile negative ce presupun posibilitatea persoanelor de a împiedica apariția sarcinii; drepturile pozitive, ce presupun posibilitatea persoanelor de a produce apariția sarcinii atunci când, în mod natural, acest fapt nu ar fi fost posibil.

Analiza dreptului de a produce sarcina pe calea reproducerii asistate este deosebit de complexă deoarece conduce la o viziune total diferită față de natura umană. Într-o enumerare pe care progresul științific o lasă deschisă, în această categorie de drepturi sunt incluse dreptul de a practica selecția embrionilor ce vor fi implantați, dreptul de a constitui și păstra embrioni pentru o implantare ulterioară, dreptul de a înstrăina material reproductiv fără a dobândi calitatea de părinte a copilului ce se va naște datorită acestui fapt și dreptul mamei surrogat de a dispune de propriul organism prin punerea la dispoziția altora a facultăților sale reproductive[16].

În acest context, menționăm că dreptul de a crea o persoană prin clonare este supus unui moratoriu internațional, în Europa fiind interzis, potrivit Convenției europene pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane fata de aplicațiile biologiei și medicinei, Convenției privind drepturile omului și biomedicina, semnată la Oviedo la 4 aprilie 1997, și a Protocolului adițional la Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei, referitor la interzicerea clonării ființelor umane.

Instituția drepturilor reproductive ale persoanei, care este una recentă nu numai pentru legislația națională, dar și pentru cea internațională, este reglementată prin Legea privind sănătatea reproducerii[17], care conține definiția drepturilor la reproducere, ce sunt configurate ca drepturi bazate pe recunoașterea dreptului tuturor cuplurilor heterosexuale și al indivizilor de a decide liber și responsabil asupra numărului de copii pe care doresc să îi aibă, asupra intervalului dintre sarcini și asupra momentului când vor să aibă copii, precum și dreptul la folosirea metodelor de contracepție, la acces la servicii de calitate de ocrotire a sănătății reproducerii, la educare și informare în acest domeniu. Această definiție o considerăm incompletă, deoarece nu este luat în considerație factorul de sănătate a reproducerii și alte aspecte subiective ale continuității de generații. În fond, actul normativ nominalizat nu dezvăluie esența, conținutul, garanțiile și măsurile de protecție a drepturilor de reproducere a persoanei, astfel încât subiectul respectiv necesită o atenție scrupuloasă atât din partea legiuitorului, cât și din partea doctrinei.

Instituția drepturilor părintești, dimpotrivă, este asigurată de o largă reglementare legală, fiind consacrată în Constituție, Codul familiei și alte acte normative speciale. În contextul analizei drepturilor părintești în dimensiunea actuală a acestora, un interes deosebit îl reprezintă momentul apariției acestora, or, regula de bază indică că drepturile subiective părintești apar în baza atestării provenienței copilului, legiuitorul fiind destul de laconic în descrierea acestui aspect.

Unii autori subliniază că proveniența copilului are valoare juridică doar în condiția în care acest fapt este înregistrat în mod legal și doar după înregistrarea

copilului apar drepturi și obligații corelative între părinți și copil [18]. Alții consideră că nașterea propriu-zisă a copilului naște drepturi și obligații părintești, dacă părinții la momentul nașterii copilului se află în căsătorie [19]. Nu putem fi de acord cu această opinie, or, în acest caz, s-ar face o diferențiere vizibilă între copilul din căsătorie și cel din afara căsătoriei, ceea ce este inadmisibil, or, în ceea ce privește importanța clasificării filiației, după cum copilul este sau nu din afara căsătoriei, se remarcă faptul că dreptul modern a eclipsat în mod progresiv efectele acestei divizări în materia filiației, consacrand principiul potrivit căruia copilul din afara căsătoriei are același statut juridic cu cel al copilului din căsătorie [20].

Potrivit art. 7 al Convenției privind drepturile copilului, copilul se înregistrează imediat după nașterea sa și are, prin naștere, dreptul la un nume, dreptul de a dobândi o cetățenie și, în măsura posibilului, dreptul de a-și cunoaște părinții și de a fi îngrijit de aceștia. Astfel, dacă dreptul copilului la cetățenie este corelativ obligației statului de a-l recunoaște și a-l investi cu complexul de drepturi și garanții, așa și dreptului copilului la nume, la părinți și la protecția din partea acestora este direct proporțional cu drepturile și obligațiile corespunzătoare ale părinților de a-i da un nume copilului, a-l educa și a-i oferi protecție, iar momentul ce dă start apariției acestor raporturi juridice este nașterea copilului.

În sprijinul acestei idei vine și analiza relațiilor sociale corespunzătoare. În special, este recunoscut de colectivitate nu numai dreptul, dar și obligația mamei și tatălui de a purta grijă copilului de la momentul nașterii, indiferent de înregistrarea formală a copilului. Este incontestabil dreptul mamei de a determina condițiile de hrană a copilului, regimului de somn ale acestuia și alte necesități de ordin vital ale copilului. La părăsirea instituției sanitare în care s-a aflat mama și copilul, copilul este înmănat părinților. Pe de altă parte, potrivit art. 67 lit. b) al Codului familiei, părinții pot fi decăzuți din drepturile părintești dacă refuză să ia copilul din maternitate sau dintr-o altă instituție curativă, educativă, dintr-o instituție de asistență socială sau alta similară. Dat fiind faptul că înregistrarea copilului în orice caz se realizează după scurgerea unei perioade de timp de la momentul nașterii, este evident că are loc o recunoaștere factologică a unui șir de obligații și drepturi părintești până la înregistrarea copilului, iar unele drepturi – cum ar fi cel de a alege nume copilului, pot fi exercitate chiar și până la nașterea acestuia.

Determinarea momentului apariției drepturilor subiective părintești din momentul înregistrării nașterii este inadmisibilă și din motiv că însuși înregistrarea are loc, potrivit art. 22 al Legii cu privire la actele de stare civilă [21], prin obligația de a declara nașterea copilului o au părinții sau unul dintre ei, ceea ce semnifică că în acest caz apariția drepturilor părintești ar fi condiționată nu de o realitate obiectivă – nașterea copilului din anumiți părinți, ci de dorința subiectivă a părinților de a-și asuma sau a nu-și asuma obligații părintești.

Astfel, conchidem că înregistrarea nașterii copilului este de asemenea un drept (și totodată, îndatorire) a părinților, iar momentul în care apar drepturile subiective părintești este de fapt cel al nașterii copilului.

Pentru a determina dacă întotdeauna nașterea copilului este temei pentru stabilirea relației juridice cu ambii părinți, este necesar de a elucida conținutul capacității de reproducere și capacității de exercițiu, luând în considerație factorii de ordin biologic și social.

Capacitatea de reproducere nu are legătură cu capacitatea de exercițiu a persoanei, depinzând în principal de starea fiziologică. Până nu demult, o trăsătură specifică a realizării drepturilor reproductive era înfăptuirea acestora doar în comun de către două persoane. Odată cu evoluția tehnologiilor reproductive, existența materiei prime de reproducere a determinat apariția oportunității de realizare a acestui drept de către o singură persoană. În prezent, nici cele mai îndrăznețe pronosticuri științifice nu exclud rolul obligatoriu al femeii în procesul de naștere, motiv din care dezechilibrul de gen referitor la aspectele de reproducere rămâne nesoluționat.

Conceptul actual al drepturilor de reproducere presupune o anumită libertate de a dispune de ele. Legislația națională nu interzice femeii întreruperea sarcinii, dacă această decizie este luată de ea în mod independent. Dat fiind faptul că copilul nenăscut este considerat ca o parte a corpului matern, tatăl copilului nu este în drept să-i determine soarta, nefiindu-i recunoscut nici un drept privind determinarea sau opoziția la avort [22].

Astfel, va fi ilegală orice acțiune a bărbatului îndreptată spre păstrarea sarcinii în lipsa acordului mamei, iar orice înțelegeri preventive referitor la copilul conceput până la nașterea acestuia nu poate fi executată forțat.

Prin urmare, având o identică capacitate de folosință reproductivă, femeia și bărbatul totuși au o diferită capacitate de exercițiu reproductivă, iar dat fiind că dreptul părintesc decurge din capacitatea de reproducere a subiecților de diferit gen, are specificul său [23].

Apariția raporturilor juridice de filiație este condiționată de nașterea copilului, care, la rândul său, depinde de voința unei singure persoane - a mamei copilului. Tatăl copilului nu este în drept să determine sosirea acestui eveniment. În același timp, mama copilului, ținând cont de progresele tehnico-științifice, poate stabili termenul de concepere, cât și termenul de naștere, în limite rezonabile. Rolul de factor subiectiv materializat în realizarea dreptului de reproducere aparține mamei, astfel încât maternitatea, spre deosebire de paternitate, este întotdeauna un act volitiv conștientizat, iar alegerea reproductivă a mamei este determinată nu atât de realizarea dreptului subiectiv, cât de morală, tradiției, instinct, starea de sănătate.

În lipsa unei legături fiziologice între copil și tată, umanitatea a găsit modalitatea de a o înlocui prin intermediul căsătoriei, or, din punct de vedere istoric, căsătoria servea nu numai drept mijloc de reglementare a relațiilor

patrimoniale dintre soți și rudele acestora, ci și legaliza raporturile juridice dintre tată și copilul născut din căsătorie. În cazul copiilor născuți în afara căsătoriei, această legalizare are loc prin recunoașterea paternității, în baza art. 47 al. (5) Codul familiei, care indică că „paternitatea copilului născut în afara căsătoriei poate fi recunoscută de către tatăl său printr-o declarație comună a acestuia și a mamei copilului, depusă la organul de stare civilă.” Recunoașterea de paternitate are o natură dublă, complexă, fiind un mod de probă-care poate fi contestată în justiție dacă nu corespunde adevărului, și un act juridic [24]- fiind supusă normelor juridice aplicabile acestuia. Așadar, recunoașterea de paternitate este privită în doctrină ca un act juridic unilateral cu caracter personal, care poate fi declarat nul conform criteriilor stabilite pentru nulitatea actelor juridice.

Astfel, dreptul dispozitiv de reproducere al femeii este într-o oarecare măsură echivalat cu dreptul dispozitiv al bărbatului necăsătorit de a-și recunoaște paternitatea, echilibru ce ar fi fost perfect în lipsa instituției de stabilire a paternității, care presupune calea judecătorească și implicația forței coercitive a statului.

Continuând ideea despre capacitatea de exercițiu a părinților, se menționează că unii autori opiniază că deși capacitatea deplină de exercițiu nici pe departe nu este o premisă obligatorie pentru realizarea obligațiilor părintești, pentru realizarea drepturilor părintești aceasta este indispensabilă[25]. În același timp, nașterea unui copil din părinți minori nu atrage după sine atribuirea capacității depline de exercițiu. Astfel, legislația oferă posibilitatea de emancipare în cazul încheierii unei căsătorii, or, art. 20 al Codului civil[26] dispune că minorul dobândește prin căsătorie capacitate deplină de exercițiu, iar faptul de naștere a unui copil de către o persoană care nu a împlinit vârsta de 18 ani nu duce la dobândirea capacității depline de exercițiu, Codul familiei oferind părinților minori dreptul să locuiască împreună cu copilul lor și să participe la educația lui.

Dat fiind faptul că în Codul familiei al Republicii Moldova lipsește definiția capacității familiale, în literatura de specialitate se tratează destul de divers conținutul acesteia. Astfel, unii doctrinari evidențiază în capacitatea familială capacitatea de a fi părinte, care este compusă din câteva elemente: posibilitatea de a avea dreptul de educație, dreptul de a apăra interesele copilului, de a alege forma de învățământ [27].

Referitor la încetarea drepturilor subiective părintești, se citează prevederile art. 58 al. (2) al Codului familiei, care indică că drepturile și obligațiile părinților, cu excepțiile prevăzute de prezentul cod, încetează din momentul atingerii majoratului sau obținerii capacității depline de exercițiu de către copil. În ceea ce ține de posibilitatea încetării drepturilor părintești la inițiativa părintelui, se accentuează că părintele nu poate renunța la drepturile părintești.

Totodată, în litigiile de decădere din drepturi părintești, ținându-se cont de interesul superior al copilului, recunoașterea formală a acțiunii privind decăderea

din drepturile părintești nu constituie temei de decădere din drepturile părintești fără a fi analizată prin prisma temeiurilor legale de decădere din drepturile părintești și prin faptul că părintele prezintă pericol pentru copil, iar în conformitate cu art. 60 alin. (5) Cod de procedură civilă, instanța nu va admite renunțarea reclamantului la acțiune, nici recunoașterea acțiunii de către pârât, nu va admite tranzacția între părți dacă aceste acte contravin legii ori încalcă drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanei, interesele societății sau ale statului[28].

Unica modalitate legală în această ordine de idei este consimțământul dat de către părintele biologic pentru adopție în baza art. 23 al Legii privind regimul juridic al adopției [29], care este o manifestare de voință a părintelui; spre deosebire de aceasta, decăderea din drepturi părintești survine ca o sancțiune pentru neexecutarea obligațiilor părintești, care nu depinde de voința părților.

O mare parte din doctrinari susțin că este necesară introducerea unor norme legale ce ar permite dreptul de a renunța la drepturile părintești, pentru a evita situația când părintele în mod conștient încalcă legislația și acționează împotriva interesului superior al copilului, pentru a fi scutit de obligațiile părintești [30].

Deși există unele progrese vizibile în ceea ce ține de reglementarea drepturilor subiective părintești, se atestă că totuși datorită transformărilor de ordin social, cultural, tehnologic, dreptul actual al familiei cunoaște noi dimensiuni ale drepturilor părintești, inexistente anterior, pe care legislația le tratează foarte puțin, iar doctrina le abordează extensiv și ambiguu.

Astfel, pe lângă dreptul de reproducere, despre conotația inovativă a căruia am menționat mai sus, dezbateri aprinse provoacă și dreptul de a dispune asupra unor caracteristici fizice ale viitorilor copii. Selecția embrionilor după sexul acestora apare ca o practică discriminatorie, interzisă de lege, iar determinarea unor caracteristici eugenice ale viitorilor copii nu sunt însă reglementate. De asemenea, există posibilitatea diagnosticării embrionilor din punctul de vedere al existenței unor maladii sau pur și simplu al probabilității apariției, în cursul vieții, a unor afecțiuni, motiv pentru care părinții pot decide, pe acest criteriu, embrionii pe care să îi selecteze pentru implantare și pe cei destinați distrugerii. Astfel, apare întrebarea dacă urmează să i se permită părintelui să stabilească, din punct de vedere al rasei, caracteristicile viitorului său copil, în cazul în care are loc inseminarea in vitro.

Un alt drept subiectiv părintesc discutabil este dreptul de a dispune de organismul copiilor, pe care doctrinarii îl definesc ca dreptul persoanei de a dispune de embrionii produși, dreptul de a preleva organe din corpul copilului, dreptul de a dispune asupra păstrării sau înlăturării sarcinii minorei și dreptul de a dispune asupra donării organelor copilului aflat în moarte clinică. Embrionii pot fi produși nu doar în vederea concepției unui copil, ci și pentru cercetare ori în scopuri medicale. Dreptul de a preleva organe din corpul copilului se poate exercita

exclusiv din cauză de forță majoră, pentru a salva viața unei persoane și fără să aducă atingere dreptului la viață al donatorului sau fără să îl greveze de un handicap.

Un alt semn de întrebare apare în situația în care copilul se opune prelevării de organe sau țesături, or, voința acestuia nu poate înfrântă, indiferent de vârstă și de dobândirea sau nu a capacității de exercițiu.

Soluția este identică în cazul dreptului de a dispune asupra păstrării sau întreruperii sarcinii minorei. Părintele care poartă grijă copilului are un drept limitat de dispoziție, restrâns la posibilitatea de a acorda sfaturi copilului și de a-și da acordul pentru instituția medicală, în numele copilului, însă nu împotriva voinței minorului. Astfel, legea privind sănătatea reproducerii indică în art. 6 al. (6) că în cazul minorilor cu vârsta până la 16 ani, consimțământul benevol pentru obținerea serviciilor de ocrotire a sănătății reproducerii este exprimat atât de minor, cât și de reprezentantul legal al acestuia. În cazul când este imposibil de a obține consimțământul reprezentantului legal al minorului și când serviciile medicale sunt indicate pentru a păstra viața și sănătatea acestuia, este suficient consimțământul său benevol. În această situație, decizia este luată în mod consultativ de către prestatorii de servicii, în interesul superior al minorului, în conformitate cu actele normative ale Ministerului Sănătății. Totodată, se atrage atenția că legea nu oferă soluția pentru situația în care voința minorului nu corespunde cu cea a părintelui.

Un alt drept care trezește discuții este dreptul de a dispune donarea organelor copilului aflat în moarte clinică, care este un drept părintesc prin aceea că, în virtutea legăturilor de familie, părinții pot salva viața sau sănătatea altuia, dând în acest fel o semnificație destinului tragic al copilului lor și asigurând păstrarea amintirii sale de către străinul beneficiar. Totodată, acest drept poate fi exercitat ca drept negativ, de opoziție la donarea de organe ale copilului lor, dispunând asupra păstrării integrității sale trupești.

Un aspect contestabil al realizării drepturilor subiective părintești îl reprezintă dificultatea de a determina întinderea noțiunii de „interes superior al copilului” și de a percepe situația când părinții acționează în interesul copilului sau în detrimentul acestuia. În legislația Republicii Moldova, acest aspect a fost lăsat la diligența organelor statului, or, art. 61 al. (3) al Codului familiei indică că în cazul existenței unor conflicte de interese între părinți și copii, autoritatea tutelară este obligată să numească un reprezentant pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale copilului.

Totodată, în opinia unor autori, în tendința de a reglementa cât mai minuțios aspectele ce țin de relația părinte-copil, statul se implică depășit în această categorie de relații. Astfel, reiterăm, autoritatea tutelară este investită să soluționeze litigiile în cazul în care părinții nu găsesc numitor comun referitor la educația copiilor, instanța de judecată stabilește domiciliul copilului minor, în alte cazuri, impune sancțiuni părinților, fie prin decădere din drepturi părintești, fie prin

luare a copilului fără decădere din drepturi părintești, și , în final, tot organele statului instituie tutela și curatela. Astfel, în unele accepțiuni, evoluția rolului statului în supravegherea drepturilor părintești este considerată ca exagerată, fiind accentuată o tendință de intervenție a statului în viața intimă a familiei [8]. Pe de altă parte, nu poate fi lăsată exercitarea drepturilor subiective părintești la libera discreție a părinților, or, părintele nu întotdeauna își realizează dreptul cu bună-credință, iar segmentul social de relații părinte-copil este unul prea important pentru a putea fi lăsat fără monitorizare din partea statului.

De asemenea, se atestă aspecte teoretice și practice problematice datorită congruenței dintre latura juridică și morală în realizarea drepturilor părintești și a celor corelative din partea copiilor, raporturile nominalizate fiind guvernate în primul rând, de sentimente de afecțiune. Un exemplu elocvent în acest sens este reflectat de Codul Civil al României, care în art. 485 reglementează „datoria de pietate”, fără a recurge la nici o sancțiune.

În virtutea celor expuse supra, se menționează că drepturile subiective părintești, deși au un puternic fundament natural și determinare firească, în contextul transformărilor socio-culturale actuale necesită o reglementare continuă, or, acestea dobândesc noi dimensiuni și noi semnificații, ce urmează a fi tratate cu diligență corespunzătoare pentru a asigura o reglementare concordantă și eficientă a acestora.

Referințe bibliografice:

1. Игнатушенко С.Е. К вопросу о влиянии института семьи на формирование личности в социуме, În: Общество и право, 2011, N.5 (37), p. 331.
2. <http://drept.ucv.ro/R SJ/images/articole/2006/R SJ4/A06RaduBraileanu.pdf> (vizitat 08.12.2016).
3. Boele-Woelki K., *Transnational families and new concepts of parentage*, 5th Conference of the Commission on European Family Law, Family Law and Culture in Europe: Developments, Challenges and Opportunities, Univeritatsclub Bonn e. V. Bonn, August 29-31, 2013, p. 46.
4. Singer A, *The right of child to parents*, 5th Conference of the Commission on European Family Law, Family Law and Culture in Europe: Developments, Challenges and Opportunities, Univeritatsclub Bonn e. V. Bonn, August 29-31, 2013, p. 47
5. Odina A, Drepturile omului ca drepturi subiective care traduc în ordinea juridică principiile naturale ale justiției, București : Asociația PRO VITA, 2013, p. 14.
6. Ungureanu O, Drept civil. Introducere, ediția VII, București: Rosetti, 2002, p. 62
7. Buzdugan C, Clasificarea drepturilor subiective civile, În: Fiat Iustitia, Facultatea de Drept, Cluj-Napoca, 2012, p. 16.

8. Cordoș A, Autoritatea părintească în lumina noului Cod civil, Autoref. tezei de dr. drept, Sibiu 2013.
9. Codul familiei al Republicii Moldova nr. 1316-XIV din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.47-48/210 din 26.04.2001.
10. Антокольская М.В. Семейное право: Учебник Москва 1996, 221 p.
11. Поротикова О.А. Проблема злоупотребления субъективными гражданскими правами, Москва: Волтерс Клувер, 2007, VII, 245 p.
12. Кумановская А, Права и обязанности родителей по воспитанию детей в семейном праве, Autoref. tezei de dr. drept, Moscova 2005.
13. V. Cebotari “Dreptul Familiei”, Ediția a II revăzută și completată, Chișinău, 2008, p. 196.
14. Волкова Т.В. О некоторых аспектах понятия родительских прав, Молодой ученый N.3 (83), februarie 2015, p. 630-632.
15. Convenția ONU cu privire la drepturile copilului adoptată la 29 noiembrie 1989, intrată în vigoare la 2 septembrie 1990, ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr. 408-XII din 12.12.90. În vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993.
16. Воробьева Л.В, Семейное право Российской Федерации: учебное пособие, Тамбов: Тамбовский гос. Тех. Ун. 2009 , p. 84.
17. Legea privind sănătatea reproducerii a Republicii Moldova LEGE Nr. 138 din 15.06.2012 În: Monitorul Oficial din 28.09.2012, Nr. 205-207 , Nr : 673.
18. Бруй М.Г. Семейное право: учебно-методический комплекс, Минск, МИУ, 2005, 151 p.
19. Нечаева А.М. Семейное право: учебник, 3-е изд, Москва, Юристъ, 2005, 327 p.
20. Convenția europeană asupra statutului juridic al copiilor născuți în afara căsătoriei din 15.10.1975 Ratificată prin Legea nr.722-XV din 07.12.2001.
21. Legea privind actele de stare civilă Nr. 100 din 26.04.2001 În: în Monitorul Oficial Nr. 97-99 art Nr : 765 din 17.08.2001.
22. Marea Britanie, Paton vs. British Pregnanz Advisory Service Trustees and another [1979] QB 276, [1978] 2 All ER 987 și C vs. S [1978] 1 All ER 1230.
23. <http://center.gov.by/nauchnaya-i-analiticheskaya-rabota/publikatsii-rabotnikov-tsentra/kommentarii-zakonodatel-stva/roditel-skie-prava-i-obyzannosti-v-ko/> (vizitat la 06.12.2016).
24. Filipescu A.I. „Filiația firească și filiația prin adopție”, București, ALL BECK, 2002, 143 p.
25. Антокольская М.В. Семейное право: Учебник Москва 2010, 336 p.
26. Codul civil al Republicii Moldova Nr. 1107 din 06.06.2002 În: Monitorul Oficial Nr. 82-86 din 22.06.2002, Nr : 661
27. Манукян А.С. Семейное право: учебный курс, Москва, МИЭМП, 2011, 250 p.

28. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a RM cu privire la practica judiciară de examinare a pricinilor civile privind decăderea din drepturile părintești din 17.11.2014
29. Legea privind regimul juridic al adopției Nr. 99 din 28.05.2010, În: Monitorul Oficial Nr. 131-134, Nr : 441 din 30.07.2010, intrată în vigoare la 30.01.2011.
30. Тарусина Н.Н. Вопросы теории семейного права и гражданского процесса, Москва, 2001, 168 p.

Prezentat la: 20.02.2017